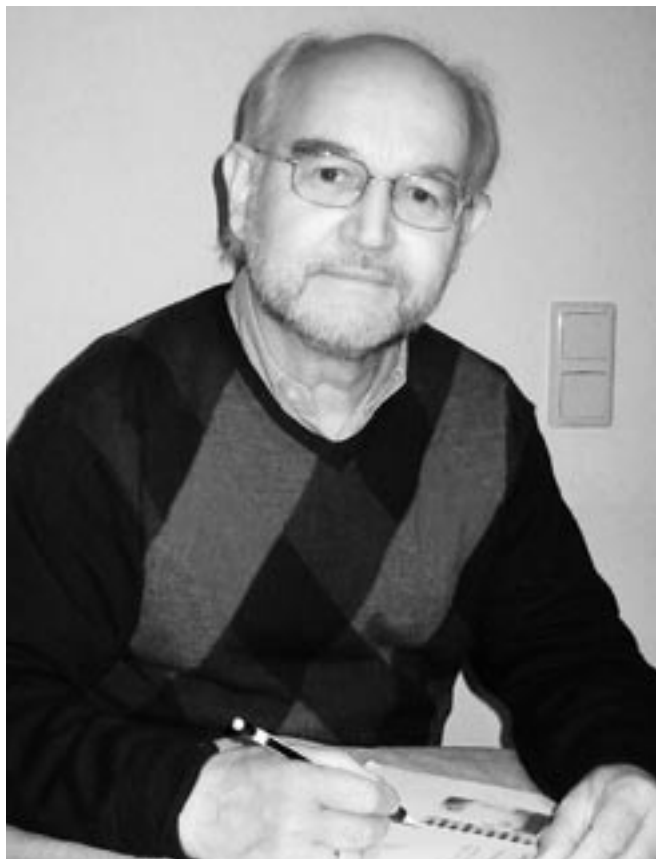

Crisis hoort bij mensen

Onlangs was Friedrich Glasl in Nederland. Hij sprak voor een aandachtig gehoor van mediators en andere belangstellenden over verschillende aspecten van conflictbeheersing. Na afloop ontmoette Motief de man die internationaal bekend werd door zijn ‘Escalatietrapp van Glasl’ en die op de achtergrond opereert tijdens ingrijpende confrontaties, zoals na de moord op Theo van Gogh. “Tijdens mijn colleges en in voordrachten komt de driegeleding royaal aan bod. De vruchtbaarheid van het idee bewijst immers telkens zijn waarde.”

Tekst: Ingrid Gouda Quint. Foto's: Hannelie Glasl

Friedrich Glasl kent Nederland als zijn broekzak. Geboren in Wenen (1941) woonde hij jarenlang in Zeist waar hij, tot zijn terugkeer naar Oostenrijk in 1985, was verbonden aan het NPI Instituut voor Organisatieontwikkeling. Die overstap naar Nederland kwam door zijn huwelijk met Hannelie ten Siethoff. Zij kwam uit Nederland – een antroposofisch gezin, met een broer die medewerker was bij het NPI, een tweede broer die adviseur was voor de biologisch-dynamische landbouw en een derde die op bestuurlijk niveau was betrokken bij de Vrije School in Den Haag. Zij voerde voor haar kinderen en hun vriendjes regelmatig een marionettenspel uit – cultuuruitingen waar de jonge Glasl ook zeer in was geïnteresseerd. Friedrich Glasl en zijn vrouw geven anno 2006 nog steeds voorstellingen met hun marionetten in Oostenrijk en Zuid-Duitsland.

Onder Nederlandse mediators bent u bekend van de door u ontwikkelde Escalatietrapp en conflict-typologie en het hierop gebaseerde contingentiemodel van conflicthantering ('Conflictmanagement' eerste druk 1980-red.). Waardoor raakte u geïnteresseerd in conflicten? Glasl werpt een schuine blik op het opname-apparaatje. Dat er ook een schrijfblok en een pen aan te pas komen, stelt hem gerust. “Het conflictvraagstuk houdt verband met mijn kindertijd, met mijn jeugd,” zo steekt hij van wal. “Ik ben in 1941 in Wenen geboren en ik heb sterke herinneringen aan gevechten en schietpartijen in het dorp van mijn grootvader, even buiten de stad. Ik was toen vier. Ook het opgroeien in Wenen zelf, na de oorlog dus, heeft invloed gehad. Er was veel kapot geschoten en er bestond een vierdeling in een Amerikaanse, een Franse, een Engelse en een Russische sector. Ik groeide op in het Russische

gedeelte. Daar maakte ik ook nog iets mee van geweld. Als kinderen speelden we, net als de kinderen tegenwoordig in bijvoorbeeld Afghanistan, met bommen en mijnen, want die lagen daar nog steeds. Dagelijks hoorden we berichten als ‘Bij die en die is de hand eraf gerukt.’ Al heel jong vroeg ik me af hoe die situatie zover had kunnen komen. Is het een natuurwet of een noodlot? Toen ik uiteindelijk naar school ging, werd het onderwijs gekenmerkt door een hele sterke pacifistische houding: nooit meer oorlog. Een typisch naoorlogs verschijnsel. Ik werd dienstweigeraar, de eerste of tweede van Oostenrijk, en sloot me aan bij een vredesorganisatie. Ik dook diep in de geweldloze weerbaarheid en kwam in contact met prominente mensen – de naaste kring van Martin Luther King en in Nederland professor Hannes de Graaf, hoogleraar ethiek in Utrecht

die toen voorzitter was van Kerk en Vrede. Mijn leven draaide om één essentieel vraagstuk: alternatieven voor geweld. Ik besloot politieke wetenschappen te gaan studeren in Wenen met als specialisatie internationale politiek, internationaal recht en internationale organisaties. In 1967 ben ik daar gepromoveerd op het onderwerp oorlogspreventie, of zoals je het vandaag zou noemen: *peace keeping* en *peace building*. Tijdens mijn studie hield ik me actief bezig met het conflict over Zuid-Tirol. Bij dit conflict was ook een terroristische groepering betrokken, er waren demonstraties, er zijn zelfs doden gevallen. Ik ben daar toen tussen gekomen, heb bemiddeld.”

Een functie in een internationale vredesorganisatie had voor hand gelegen. Hoe kwam u in contact met het NPI van Bernard Lievegoed?

“Door Hannelie, mijn latere vrouw, een Nederlandse. Haar broer werkte bij het NPI. Daar kwam ik eigenlijk pas werkelijk met antroposofie in aanraking. Voorheen had ik op haar aandringen Dornach bezocht en er samen met haar een verschrikkelijk ouderwetse, verkitschte uitvoering van de Faust gezien. Ik was fel tegen alles wat ik daar hoorde en zag. Die mensen in Dornach, vond ik, zweefden met een hemelwaarts gerichte blik over die heuvel. En de ontmoetingen die ik in antroposofische kring in Wenen had, waren al even afschrikwekkend. De mensen maakten op mij een volstrekt wereldvreemde, zweverige indruk – ik was werkelijk geschokt. Zo’n dogmatiek, zo niet-praktijk gericht, verschrikkelijk. Antroposofie bestond daar alleen in studeerkamers. Ter illustratie: toen ik in 1966 naar Nederland verhuisde, was Oostenrijk net bezig de eerste Vrije School op te richten. In Nederland stonden er al twintig. Toen ik voor het sollicitatiegesprek bij het NPI kwam, werd ik ontvangen door een hele kring van medewerkers en toen heb ik maar meteen gezegd: ‘Laat u één ding duidelijk zijn: ik ben geen antroposoof en ik zal het waarschijnlijk niet worden ook. Als u me desondanks wilt hebben, is dat fijn.’ Het bleek geen enkel probleem en toen zag ik voor het eerst hoe vruchtbaar antroposofie kan werken in de praktijk. Ik leerde een heel andere kant kennen: geneeskunde, architectuur, pedagogie,

orthopedagogie, en ik zag praktische organisaties zoals een uitgeverij, het ziekenhuis, therapeutica en het NPI zelf natuurlijk.”

Interculturele conflicten

Friedrich Glasl viel bij het NPI zogezegd met zijn neus in de boter. Hij had al aangekondigd het liefst te worden ingezet als adviseur bij conflicten, of drie dagen later volgden er noodkreten uit Amsterdam. Het Montessori Lyceum, het hoger beroepsonderwijs, het Maagdenhuis – het liep tegen 1968 en het ene conflict na het andere diende zich aan.

“Ik was in die tijd, samen met Willem Mastbroek en Hugo Prein, een van de drie meest gevraagde conflictvaklui,” memoreert Glasl.

In 1985 keerde u terug naar Oostenrijk. Toch was u naar verluid in 2004 betrokken bij de de-escalatie van conflicten in Amsterdam na de moord op Theo van Gogh. Hoe ging dat in zijn werk?

“Ik was in die week voor een seminar in Nederland voor het Nederlands Mediation Instituut waartoe gecertificeerde mediators behoren. Door de moord op Van Gogh veranderde de inhoud en heb ik ingespeeld op de actualiteit en gesproken met de mediators die werkzaam waren in de wijken met een gemengde bevolking. Ik heb niet ter plekke iets kunnen doen, maar de wijkmediators gecoached. De vraag was wat er gedaan kon worden om de zaak te de-escaleren, want het was echt ongelooflijk: dan brandde er hier een kerk af en daar een moskee of er werd een leraar doodgeschoten. Het was afschuwelijk wat er in Nederland gebeurde. Uit die periode zijn blijvende contacten voortgekomen.”

Welke instrumenten heeft een conflictbemiddelaar om in zo’n geval de situatie onder controle te houden en in goede banen te leiden?

“Je moet de beschikking hebben over veel toegangspoorten en vanuit verschillende invalshoeken kunnen werken. Ik geef een fictief voorbeeld: stel dat er op

een school een Marokkaans meisje is dat blijft zitten. Haar lerares Nederlands denkt in haar onschuld dat het beter is als het meisje die klas nog een keertje over doet. Dat wordt een catastrofe - niet alleen voor dat kind of dat gezin, ook voor de Marokkaanse gemeenschap. Die lerares weet niet dat doubleren een hele andere betekenis heeft in een gezin waarin de collectivistische cultuur bepalend is en niet, zoals in Nederland, de individualistische cultuur. Zo’n geval kan escaleren. De lerares wordt bedreigd, of de directeur, en voor je het weet zijn er allerlei groeperingen bij betrokken. Als conflictbemiddelaar kun je ter plekke iets doen door vroegtijdig de eerste signalen te herkennen en de betrokkenen te scholen.”

Dat vergt heel veel kennis van in dit geval de Marokkaanse cultuur.

“Plus van de Nederlandse cultuur. Ja, over en weer. Het is een van mijn hoofdwerkteerrenen: interculturele conflicten. Zo heb ik me destijds beziggehouden met Zuid-Afrika, met Sri Lanka en het conflict daar tussen de Tamils en de Singalezen en in opdracht van de Verenigde Naties heb ik na beëindiging van de Balkanoorlog in Joegoslavië gewerkt aan

verzoening van Serven en Kroaten. Ik heb werkelijk grote zorgen dat de interculturele conflicten hand over hand toenemen. Denk maar aan die affaire in Denemarken rond

de karikaturen van Mohammed. Het gaat erom vroegtijdig te kunnen zien dat een situatie de verkeerde kant op dreigt te gaan.”

Nieuw-liberalisme leidt tot verzet

Nederland is inmiddels een multiculturele samenleving. Hoe zijn interculturele conflicten te voorkomen?

“We moeten ons afvragen hoe de multicultuur haar weerslag krijgt in de grondwet. En dan kom je meteen op driegeledingsvraagstukken – de vrijheid in geestesleven, de culturele autonomie, de gelijkheid in het rechts- en politieke leven en de broederschap in het econo-

DE CIVIL SOCIETY

BIEDT DE SOCIALE

DRIEGELEADING EEN KANS

misch leven. Tijdens mijn colleges aan de universiteit in Salzburg, maar ook in mijn voordrachten praat ik daar vrijelijk over en telkens blijkt dat het mensen aanspreekt. Ik zeg niet: 'Ik breng u antroposofie en daar hoort onder meer de driegeleding bij.' Dat zou onzinnig zijn. Het is de vruchtbaarheid van het idee dat zijn eigen waarde bewijst. Daardoor ook raken mensen erin geïnteresseerd. Ze zien dat het werkt. Als ik bijvoorbeeld in Sri Lanka spreek voor boeddhisten of hindoes en ik heb het over reïncarnatie – dan begrijpen ze precies waar ik het over heb. Maar dat je op het sociale en politieke vlak uit antroposofie ook concrete conclusies kunt trekken, dat is voor hen nieuw. In Sri Lanka heb ik met de plaatselijke deskundigen toegewerkt naar een confederatieve grondwet zoals in Zwitserland en België. De multiculturele samenleving in Nederland heeft een andere achtergrond. De problemen die eruit voortkomen, moeten daardoor ook anders worden benaderd. De triomf van het nieuw-liberalisme met die uitstraling van 'wij zijn de enige ware ideologie', heeft tot grote hypocrisie geleid en tot een nieuw soort kolonialisme, namelijk van multinationale ondernemingen. Dat leidt tot veel verzet."

En tot terrorisme?

"Kijk maar naar 11 september. Ik citeer mijn vriend Johan Galtung, een Noor, een beroemd vredesonderzoeker. Wij waren net op die dag in Wenen voor een vredesconferentie en hij zei: 'Kijk goed naar de 'brief' die de terroristen hiermee hebben achtergelaten. Wat hebben ze aangevallen? Op de eerste plaats het gebouw van de World Trade Organisation (WTO), dus het hart van het economisch imperialisme, in veel mindere mate het Pentagon, dus de militaire macht, en er was een kleine aanslag nabij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, dus de politiek. Daarin komt tot uitdrukking welke aspecten voor Al-Kaida welk gewicht hebben. Dit terrorisme heeft te maken met het economisch imperialisme.' De WTO-onderhandelingen zijn na 11 september ook keer op keer gestrand. Geen

Friedrich Glasl studeerde Politieke Wetenschappen in Wenen en promoveerde in 1967 op een proefschrift over het voorkomen van internationale conflicten. Tot 1985 werkte hij bij het NPI-Instituut voor Organisatieontwikkeling in Zeist. 1983 werd hij hoogleraar in Wuppertal en voor zijn terugkeer naar Oostenrijk richtte hij 1984 mede Trigon Entwicklungsberatung op. Glasl is hoogleraar voor organisatie-ontwikkeling en conflictkunde aan de universiteit van Salzburg en doceert ook aan tal van andere universiteiten binnen en buiten Europa.

wonder, want WTO is een instrument van de westerse economische macht. Het neo-liberalisme is absoluut te ver doorgesloten. In driegeledingstermen gezegd: de economie beheerst alles – de politiek en de cultuur. We moeten ons afvragen hoe we kunnen bereiken dat parlement en regering weer de tegenspeler wordt van de machtige economie. Als je weet hoe George W. Bush, maar natuurlijk meer nog degenen die echt aan de touwtjes trekken, bijvoorbeeld universiteiten wil censureren... Dit onderzoek mag niet worden gepubliceerd, dat onderzoek niet. En willen ze publicatie verhinderen, dan beroepen ze zich op het nationaal belang en uitzonderingswetgeving: "We are at war!". Het is pure manipulatie."

Hoe valt dat tij te keren?

"Het is nodig dat universiteiten, researchinstituten, de kunstwereld en noem maar op, ontwaken. Dat ze weer beseffen wat hun functie is en dat die functie niet bestaat uit het zich voor het karretje

van de economie laten spannen. En dan ook maar hopen dat politici hun verantwoordelijkheid beseffen, en zich niet langer laten kopen door de economie, zoals Bush vooral voor de belangen van de olie-industrie werkt. Om die reden werk ik als organisatieadviseur vooral met organisaties op het culturele vlak. Ik wil dat ze beseffen wat hun waarde is en wat hun maatschappelijke opdracht. Het leuke is dat ik daarbij kan vertellen dat de Programme for International Student Assessment (PISA) van de Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) laat zien dat Finland een uitstekende score in kwaliteit van onderwijs behaalt, terwijl hun stelsel tot het meeste vrije behoort. In de landen waar de politiek probeert het onderwijs aan een lijntje te houden, scoort het onderwijs heel slecht. Hieruit zouden we een conclusie moeten trekken. Ik wijs altijd maar weer op Nicanor Perlas, de wereldberoemde antroposoof van de Filippijnen. Hij pleit voor de civil society omdat die de sociale driegeleding kansen biedt. Burgers moeten een vierde macht vormen en zichzelf organiseren, dwars door de politieke partijen heen. Er zijn bewegingen gaande van topmensen uit de politiek, uit het bedrijfsleven, uit de bancaire wereld, die elkaar opzoeken, die hardop zeggen dat het neo-liberalisme te ver is gegaan en daar met elkaar nieuwe waarden tegenover zetten. Daaronder zijn, zeg maar, elderly statesmen van het formaat Jimmy Carter."

Met de opkomst van een civil society en daarmee het begin van sociale driegeleding is er nog hoop op een toekomst?

"Ja, oh ja. Als je in die netwerken rondkijkt, zie je dat er mondiaal veel gaande is. Ecologische vraagstukken, mondiale vraagstukken en vooral de wil om die vraagstukken en de beginnende aanzetten tot oplossingen, te bundelen. De civil society zegt 'Laten we elkaar niet opjuttten. Laten we uit ons isolement komen en onze krachten bundelen.' Op die manier overstijgt je controverses – ook die tussen het christendom en de islam. Het is belangrijk om de hoop niet te laten varen. Crisis hoort bij mensen, maar ook de vatbaarheid om te ontwikkelen en te groeien." ■

NATUURWET OF NOODLOT

